

Zaradi svoje celovitosti predstavlja monografija pomemben prispevek tudi k razvoju znanstvenega zanimanja na področju raziskovanja spodbujanja razvoja podeželja. Delu daje visoko vrednost tudi njegov pristop, ko analitične ugotovitve bogato ilustrira z neposrednimi utemeljitvami in pojasnili intervjuvancev. Monografija je realen prikaz trenutnega stanja izvajanja programa LEADER/CLLD in dosedanjega dogajanja na področju razvoja slovenskega podeželja. Po mojem vedenju je monografija prva celovita znanstvena obravnava programa LEADER/CLLD, ki pomembno prispeva k razvoju podeželja. Avtorjem je uspelo zbrati in vključiti dovolj podatkov, mnenj in izkušenj s »terena«, ki realno prikazujejo program LEADER/CLLD z vsemi njegovimi izzivi – tako po izvajalski kot tudi upravljaljski strani. Monografija bo s prikazanimi informacijami, ugotovitvami in zaključki lahko pomembno prispevala k boljšemu izvajanju obravnavanega programa v bodoče. Avtorji v monografiji – kljub objektivnim omejitvam – podajajo mnogotere ugotovitve in zaključke, ki so lahko izhodišče za nadaljnjo znanstveno obravnavo.

Ta monografija bo vsekakor našla posebno mesto in – prepričani smo – ugoden odziv ter strokovno vrednost in pomen pri vseh že vključenih (ali pa tistih, ki to nameravajo) v procese celovitega in trajnostnega razvoja podeželskih območij v Sloveniji in tudi širše. Pri tem procesu stalne skrbi za boljše preživetje in razvoj, tako lastnega podjetniškega podviga vsakega posameznika kakor na drugi strani tudi celotne lokalne skupnosti, predstavlja ta publikacija izčrpen vir podatkov, idej in smernic za prihodnost. Avtorjem in vsem sodelujočim pri tem projektu gredo vsekakor vsa priznanja in čestitke, uporabnikom pa zanimivo in poučno branje.

Monografija je izšla pri Znanstveni založbi Filozofske fakultete, tisk je bil sofinanciran iz Mreže za podeželje – Tehnične pomoči Programa razvoja podeželja s pomočjo Društva za razvoj slovenskega podeželja in Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Marko Koščak

SLOVENSKE SRENJE KOT IZROČILO IN PRILOŽNOST

Nevenka Bogataj (urednik): Slovenske srenje kot izročilo in priložnost. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2021, 280 strani.

Večinoma je beseda srenja skoraj povsem izginila iz našega dnevnega besednjaka, ne vključujejo je učni načrti za geografijo, posledično se študentom geografije ob omembi tega pojma ne sprožijo verige asociacij. Zato je tako pomembno, da je v skupini številnih avtorjev in pod skrbnim uredništvom geografinje dr. Nevenke Bogataj nastal vsebinsko izjemno zanimiv zbornik besedil, ki izhaja iz bogate prakse agrarnih skupnosti v Sloveniji in sosednjih državah (Opčine in Dolina na Tržaškem, avstrijska Koroška, Čičarija).

Bralcu že uvodni prispevek (*Kaj vemo o agrarnih skupnostih*, str. 17–28) nakazuje, da gre pri agrarni skupnosti za organizacijsko strukturo, ki se v lokalnih okoljih različno poimenuje (npr. skupina, gmajna, srenja, komun, komunela, jus, soseska, soseščina, trška komuna, urbarijalna skupnost, zemljiška skupnost, meščanska korporacija). Kasneje so se pojavile tudi izpeljanke iz osnovnega pojma (agrarna skupnost vasi, agrarna pašna skupnost, agrarna vaška skupnost, agrarna skupnost planina, agrarna skupnost mlekarska zadruga); agrarna skupnost je bila namreč s pravnim pojmom poimenovana šele v 20. stoletju. Terminološka neenotnost sicer sproža nejasnosti, a je pomemben dokaz prilagajanja izvornih imen raznovrstnim zgodovinskim reorganizacijam v daljšem časovnem loku.

Agrarne skupnosti, ki so večinoma formalno nastale po letu 1848, niso le »skupek ljudi, ki obdeluje določeno zemljišče« (običajno kmetijska in gozdna zemljišča, ki so manj primerna za opravljanje kmetijske in gozdarske dejavnosti; str. 41), ampak se agrarne skupnosti samoopredeljujejo kot »vaščani, ki prenašajo iz roda v rod poznanja in običaje, kako s kraškim gozdom trajno in sonaravno gospodariti«, da »je to skupnost članstva fizičnih in pravnih oseb na podlagi pogodbe, ki določa skupne pravice, dolžnosti in tudi zakonske obveznosti ter pravila« (str. 20). Agrarne skupnosti tako izražajo vez s preteklostjo in z zemljišči, so hkrati družbeni in ekološki sistem, pri čemer je upravljanje tovrstnega sistema izjemno zahtevno.

V Sloveniji je skupna površina zemljišč agrarnih skupnosti (4 % ozemlja države) večja od skupne površine državnih gozdov. Za zemljišča agrarnih skupnosti je značilno, da izkazujejo obmejnost v geografskem, klimatskem, geološkem in jezikovnem smislu. Skupna zemljišča so skupinska last, posebna je tudi (osebna) navezanost na zemljo. Med normami, ki usmerjajo delovanje agrarnih skupnosti, so ključnega pomena vsaj tri (str. 24): spoštovanje in upoštevanje preteklosti, dobra organizacija in demokratični odnosi. Premoženje številnih agrarnih skupnosti je bilo leta 1945 nacionalizirano. Leta 1994 se je na podlagi Zakona o ponovni vzpostavitvi agrarnih skupnosti registriralo 638 agrarnih skupnosti. V letu 2012 je bilo ustanovljeno Združenje predstavnikov agrarnih skupnosti Slovenije (ima več kot sto članov). Manjši del agrarnih skupnosti se je od leta 2015 preoblikoval po Zakonu o agrarnih skupnostih.

Zgodovinski oris nastanka in razvoja agrarnih skupnosti, predvsem pa pojasnitev nekaterih pravnih pojmov (solastnina, skupna lastnina) in praks (nacionalizacija, denacionalizacija, odločba Ustavnega sodišča iz leta 2015), pomembno usmerjajo tudi prihodnost agrarnih skupnosti (str. 29–39). To trditev nazorno dokumentirajo prakse delovanja agrarnih skupnosti v Sloveniji, ki so srčika zbornika (str. 61–276): opisani so nastanek, delovanje in težave agrarnih skupnosti iz goriške (15), gorenjske (26), osrednjeslovenske (3), obalno-kraške (18), primorsko-notranjske (4), savinjske (4), jugovzhodne (5), pomurske in podravske (4) statistične regije. Vsaka predstavljena agrarna skupnost je tako zgodba zase in vsaka posebej priča, da so to žive skupnosti, ki niso le relikti nekega preteklega obdobja.

Dejansko so agrarne skupnosti v prvi četrtini 21. stoletja oblika kolektivnega gospodarjenja s kmetijskimi in gozdnimi zemljišči, pri čemer se člani agrarne skupnosti skupaj odločajo o skupnih stvareh; agrarna skupnost je tako pomembna za prebivalce same in za kraj. Posebej pa je treba izpostaviti odnos (agrarne) skupnosti do kmetijskih in gozdnih zemljišč: zemljo je skupnost prejela od prednikov in jo namenja za prihodnje rodove. Pogosto teh značilnosti agrarnih skupnosti v sedanjem času ne razumemo: sodobno pravo je namreč izrazito individualistično, zasebna lastnina po rimskem pravu pa je temelj mnogih družbenih odnosov. Agrarne skupnosti – kot pravijo njihovi največji poznavalci (npr. Paolo Grossi; str. 278) – je treba razumeti v takšni obliki, kot so nastale, ne glede na sodobne civilne zakonike, razumevanje zasebne lastnine ali individualne lastnine. Pri agrarnih skupnostih gre za drugačen način posedovanja virov, predvsem zemljišč, drugačen odnos med osebo-skupnostjo in stvarjo-zemljo. Agrarne skupnosti so v svojih raznovrstnih pojavnih oblikah vir običajnega prava in dobrih upravljaljskih praks.

V prihodnje bo treba urediti med drugim tudi davčni status agrarnih skupnosti na preprost način, nato pa tudi morebitne oprostitve plačila davkov ali nižjo davčno stopnjo za določene davke, dedni postopki pred sodiščem bi morali potekati hitreje. Smiselno bi bilo, da bi se postopoma vse agrarne skupnosti preoblikovale po zakonu, sprejetem leta 2015. Potrebna bi bila tudi sistemska pomoč pri njihovem (so)upravljanju in vodenju: le-to presega samo zasledovanje gospodarskih ciljev, saj so pri njihovem upravljanju

pogosto okoljski in družbeni cilji pomembnejši. Zato je treba posebno skrb nameniti mladim – prenosu znanja in spodbujanju k aktivnejšemu sodelovanju. Ker gre za generacije, ki (večinoma) nimajo več stika z zgodovinskimi izkušnjami o poslanstvu in skupnostnem delovanju agrarnih skupnosti, je za njihovo aktivacijo treba oblikovati novo strategijo razvoja in popularizacije vloge agrarne skupnosti. Ker so kmetijska in gozdna zemljišča agrarnih skupnosti večinoma težko dostopna, gorata, vključujejo gozdne pašnike z velikimi strminami ali so del zavarovanih območij, je njihov prihodnji razvoj zelo pomemben zlasti z vidika trajnostnega upravljanja z naravnimi viri za zagotavljanje vseh vrst ekosistemskih storitev.

Skupna lastnina kmetijskih in gozdnih zemljišč ter agrarne skupnosti kot nosilci skupnostnega gospodarjenja z njimi so osrednja tematika obsežnega zbornika, ki sicer ne vključuje vseh obstoječih agrarnih skupnosti v Sloveniji. Zbrano gradivo nakazuje veliko raznolikost v načinu upravljanja z zemljišči agrarnih skupnosti. Pričujoči zbornik ima tako splošno izobraževalno vlogo ali pa vam bo zanimiv vodnik pri terenskem spoznavanju slovenskih pokrajin, ki so razvile posebne načine povezanosti in prožnosti, lahko je v pomoč odločevalcem pri razmisleku o bodočem razvoju upravljanja skupne lastnine.

Irma Potočnik Slavič

MESEC PROSTORA 2022

Kako konflikti na podeželju spodbujajo iskanje rešitev in razvoj?

Mesec prostora je pobuda Ministrstva za okolje in prostor, ki se vsako leto prične z obeležitvi Svetovnega dneva habitata (prvi ponedeljek v oktobru). Namenjena je osvetlitvi tem trajnostnega prostorskega in urbanega razvoja ter načrtovanja in urejanja prostora, arhitekture in gradnje. Mesec prostora je letos potekal že deveto leto zapored, tokrat pod sloganom »Kje bi pa ti živel?«, s katerim želi Ministrstvo poudariti vlogo načrtovanja in urejanja prostora za ustvarjanje privlačnih, zdravih, udobnih, varnih in prijetnih bivalnih pogojev v mestih in na podeželju ter za vse generacije. Dogodek, ki je na Oddelku za geografijo potekal v sredo, 19. oktobra, je bil posvečen podeželju in konfliktom, do katerih prihaja zaradi čedalje večjega števila funkcij in vedno več raznovrstnih uporabnikov tega prostora. Povod za izbiro teme je ciljni raziskovalni projekt "Konflikti na podeželju spodbujajo iskanje rešitev in razvoj", ki ga sofinancirata Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano ter Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Prvi del dogodka je bil namenjen predstavitvi rezultatov dela pri projektu, ki so ga opravili vodja projekta dr. Irma Potočnik Slavič ter Nejc Bobovnik, Sara Mikolič, dr.